

‘त्रिवेदि वाचनभाषा— બીજા પુસ્તકની સમજૂતી’

અગાતનારે—

ભારતર મંગલસાલ કલ્યાણજી દેશાં

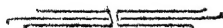
અને

ભારતર-ધેસદાસ કલ્યાણદાસ

મુ. કંઠોર—ડી. મુન

નવ ને પ્રગટના આવીત ગણવા છે.

અમલ બજારીયા ગણવાપર આગળ ‘સમાચાર’ પ્રી-ટોગ પ્રમમ
તરાવરતનજી દેશાંએ મેમસ વિવાદા એન્ડ નાતરકી ગણી

ગણિ

૧૮૭૬.

જે હવે પ્રત

સને ૧૮૮૪

પ્રગટ —

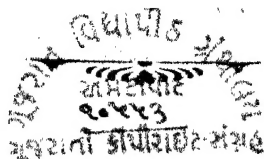
ભારતર-મંગલસાલ કલ્યાણજી દેશાં

મુ. કંઠોર—ડી. મુન

કીમત ૦-૩-૬

વાપરવા બદલ સૂચના.

૧—જે શબ્દની સમજૂતી ન જણાય તે પહેલા પુસ્તકની સમજૂતીમાંથી મળશે. માટે તે જરા બોધ જવી.

૨—શ્રુત લેખન માટે જુદા શબ્દો તારવામાં આવ્યા નથી તેવા શબ્દો માટે વાચનમાળામાંજ ટાંપ કરી રાખવાની છે.

૩—ઉચ્ચાર પર અને લખાણ પર ખાસ ધ્યાન આપવું.

૪—એક કરતાં વધારે સમજૂતી આપી હોય ત્યાં અનુકુળ પડે તેજ લેવાની છે. અને તે નીચે ટાંપ કરી રાખવાની છે.

૫—કવિતાઓ સારા રાગથી ગવાય તે પહેલાં સમજ્યા વિના મોઢે કરવી નહિ.

૬—ભૂગોળ સંબંધીના પાઠો નકશો સાથે રાખી ચલાવવાથી સારી રીતે સમજાશે.

૭—પાઠો ઉપરાંત જે વધારે માહિતી છેવટે આપી છે. તે પૈકી કામમાં આવે તેટલોજ લાગ લેવાનો છે.

લી. લેખકો.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૦૪૪૩ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ત્રિવર્ણ વાચનમાળા - ૨મું
સમજૂતી

વિષય મુદ્રાંક : ૮૪૬ : ૨ : ૨૧૨

“ત્રિવેદિ વાચનમાળા— બીજા પુસ્તકની સમજૂતી”

પાઠ ૧ હો.

મહારાજ સયાજીરાવ

ગાયકવાડ

રાવ=રાય, રાજા.

સયાજીરાવ=હાલના શ્રીમંત
ગાયકવાડ સરકાર

ગાયકવાડ=મરાઠા રાજવંશી
ની એક જાતની અટક,
ઓળખ.

શ્રીમંત=પૈસાવાળા

સરકાર=જીત કરનાર.

ઇસ્વી=ખ્રિસ્તિ ધર્મ સ્થા-
પનાર ઇશુના નામનો.

સન=સાલ, વરસ.

ઇ૦ સ૦=ઇશુનું વરસ.

કેળવણી=તાલીમ, લાણુતર,
શિખામણુ લેવી તે.

વગેરે=બીજા, આ વગર

મુસાફરી=જગ્યાએ જગ્યાએ
ફરવું તે.

‘આગળ વળ્યો છે’=આગળ
પડતા થયા છે.

મુધારા=સારા ધારા, સારા
રિવાજ, સારા કાયદા.

ઠેર ઠેર=ઠેકાણે, ઠેકાણે

સ્થાપી=ઉઘાડી, સ્થાપના
કરી.

ક્રિયાત=કરજ સમજીને
કરવું તે. ખુશી ન હોય
તોપણ કરવું તે.

હુનરો=કારીગરીઓ, કળાઓ,
બુદ્ધી બુદ્ધી જાતના હુનરો

કલા=કળા, કારીગરી, હુનર.

ભવન=ઘર

કલા ભવન=કારીગરીનું ઘર

ઉંચી કેળવણી=અઢતું ભણ-
તર, અધરું ભણતર.

કોલેજ=છેવટનું ભણવાની
જગ્યા, અધરામાં અધરું
ભણવાની જગ્યા.

દવાખાનાં=દવાની જગ્યા,
દવા મળવાનું મકાન

પુસ્તકાલય=ધણા

ખેતીને કામનાં=ખેતીના
ઉપયોગના.

જાંદિર મકાનો=મોટાં સર-
કારી કચેરીનાં મકાનો

રાજમહેલ=રાજાની મોટી
હવેલી.

કારીગરી=કળા, હુનર

રચના=ગોઠવણ-

જોવા લાયક=જોવા જેવી.

ખુશાલીમાં=આનંદમાં

યાદગીરી=હંમેશાં યાદ રહે
તેવી.

‘વક્તાદાર પ્રજાઓ’=સામાજિક

તરફ, હેતુ બતાવનાર
રચેલો.

ઉત્સવ=ઓચવ, આનંદનો
વખત.

ઉજવ્યો=પાડ્યો.

‘સરકારી ઘોડેસવાર’=ગોડા
પર બેસી લડાઈ લડનાર.

બાવલું=પુતલું, મૂર્તિ.

બાહોશીથી=બહાદુરીવાળાં
સારાં કામેથી.

વાહ વાહ=વખાણ બોલવાં
તે, શાબાશી.

ચાહે છે=હેત કરે છે.

મગરૂર=અભિમાની,

વફાદાર=સહુ પ્રચ્છનાર

“આખા હિંદુસ્તાનમાં
પહેલ વહેલી ફરજિયાત
કેળવણી દાખલ કરવાનું
માન સયાજીરાવ મહારા-
જને છે. તેમણે રૈયતના
ભલા માટે અનેક સુધારા
કર્યા છે.”

પાઠ ૨ નો.

પોપટ.

કદના=આકારના, ઘાટના.

પુટ=અડધા ગળ, આશરે
દોઢ વેંતનું માપ

ચકલી=ચલ્લી.

છાંટ=થોડો થોડો ભાગ
છાંટયો હોય તેવો

ટુંકી=નાની

‘અંદર પડતી વળેલી’=
માંહેના ભાગમાં ડગાઈ
જતી વળેલી.

બી=બીઆં, બી, જંમાંથીનવું
પેદા થાય તે,

પંખામાં=આંગળાંને હિથેલી
ના ભાગમાં.

ઝાલી=પકડી.

નકલ કરવામાં=કંઈ જોઈને
બરોબર ખીજું તેવું
કરવામાં.

નકલ ખાજ=નકલ કરવામાં
હુશિઆર.

રાખ્દો=ખોલો.

વાકયો=પુરૂં સમજાય તેવી
એક કરતાં વધારે ખોલો
ખોલાયતે.

અચરે અચરે રામ=ખોલે
ખોલે રામ.

હાસ્તે=ખડતો.

આંકી=નિશાની કરી, ઠેરવી,
આંકી કરી.

નાઉમે=નાખુશ, દિલગીર.

ગમીગયો=પસંદ પડ્યો.

ચોંકયો=ભડક્યો, ખીધો.

સમજતો=સમજી શકતો,
સારું નખળું જાણતો.

પોપટીઆજ્ઞાન=પોપટ જેવું
જ્ઞાન.

પોપટ નાનકડું સુંદર અને
માણસની પેઠે ખોલનારું
લીલા રંગનું પક્ષી છે”

પાઠ ૩ જો.

દેખા દેખી ન કરવી.

દેખાદેખી=એકનું જોઈ તેની
પેઠે કરવું તે.

ગુણો=કાચખાઓ, થેલાઓ.
સખત=ઝઘળ.

ઉપાડવો=ઝીંચકવો.

અચરો=બહુ જોર પડે તેવો.

જરાયોભતાં=થોડીવાર ઉભા
રહેતાં.

ડંડુકા લગાવતો=ટુંકીબંડી
લાડડી મારતો.

ત્રાસી=ખીલી, ધાકપામી.

વેપારી=દુકાનદાર, માલ લઈ
વેચનાર.

હાંકતું=દમ લેતું, ઉપનાઉપરી
સ્વાસ લેતું.

ગબડી પડયું=એકદમ આડું
પડી ગયું.

ખળખળ=જેરમાં અવાજ
કરતું.

વહુંજતું=વહીજતું.

પીઠપરનો=ખરડાપરનો.

હાંસ=દુઃખમાંથી છુટતાં
ખોલવું તે.

મકલાતું મકલાતું=ખુશ
ખુશ થતું.

રિખાઉં છું=ધીમે ધીમે
દુઃખી થાઉં છું.

અડદાળો=અડદાવો, દમ,
ડુચો.

ધારી=વિચારી.

ઉલોટો=અવળો, ઉઘો.

ખોજે=વજન, ભાર.

અરર=ઘણા દુઃખથી ખોલાઈ
જવાય તે.

અકળાતું=ગભરાતું.

સ્થિતિ=હાલત, દશા.

પસ્તાવાનું=મૂંઝાવાનું, યાદ
લાવી દુઃખી થવાનું.

વગર સમજે દેખાદેખી
કરવાથી બહુ નુકસાન
થાય છે.

પાઠ ૪ થો.

ઘોડો.

ઉમદા=ચઢતું. ભરતી જાતનું.

જીન=માણસને ખેસવા માટેની
ઘોડા પરની બેઠક.

પલોટી=પરોટી, ચાલતાં
શીખવી.

લગામ=ઘોડાને કળંગે રાખવ
માંમા ઘાલેલો અછોડો
કે દોર.

ગરદન=ઢોકુ.

અંધારી=અંધાઈ રહેઃએવી.

સામીજ=સીધીજ.

ઘોડાને પગે એકજ અંગે

ળી હોયછે' =કાટ વગરની
એકજ ગારી હોય છે
જેને દાખડો કહે છે.

આસપાસે=આનુ આનુ;
એમેર.

નકકર=કઠણુ.

નાલ=લોહાની વાંકી બાટી
પટ્ટી.

‘ખરી આપણા નખ જેવી’=
કંઈ લાગતાં હુઃખ ન
થાય તેવી.

તેજ=પાણીદાર, જોરવાળો.

નરસ=કહ્યું કરનારો.

તાબેદાર=તાબે રહેનાર.

બાદશાહે=મુસલમાની મોટા
રાબરો.

પાણીદાર=બહુ જોરવાળો.

ઓળો=છાંયો, પડછાંયો,

ચમકતો=ચાંકી જતો, બીહી
જતો.

પંપાળી=ધીમે ધીમે હાથ
ફેરવી, પાંસવારી.

થાબડી=થમેડી, થબ થબ
અવાજ થાય તેમ હાથ
મારી.

પુલપા=પુરે પુરા જોરમાં,
જેટલું જોર હોય તેટલા
જોરમાં.

વશ=તાબે.

જોદ્દાની=લડાઈ લડનારાની.

શેઠ=ઉપરિ, માલિક, ધણી.

મુડદાની=જીવ વગરના
શરીરની.

દરકારજ=કાળજી.

વફાદાર પ્રાણી=ખાધેલું
વાળનાર પ્રાણી.

“ઘોડો ખરેખરો નર
છે, તેમ પશુઓમાં ઉમદા
વફાદાર પ્રાણી છે.”

પાઠ ૫ મે.

દીવાળી.

દીવાળી=દીવાની હાર વાળી.

આતસ કેરિ=દેવતાની.

ખાજી=ખેલ.

રુદેમાં=મનમાં.

જન=માણસ.

દસે=દેખાય.

પા ધરિ=જરાવાર.

ખાસો=મઝાનો.

તમાસો=ખેલ.

કોઠીથિ=દારૂ ભરેલી નાની
કોઠી વડે.

કાંચન=સોનું.

શાખા=ડાળી.

પત્ર=પાંદડાં.

ખરે છે=હેઠાં પડે છે.

જેવા થકી=જેવાથી.

માત્ર=એકલું, ફક્ત

‘ જેવા થકી માત્ર ખુશી

કરે છે=જેવાથી એ ફક્ત મન
ખુશ કરે છે.

હવાઈ=ઉંચે હવામાં જઈ
કુટનાર.

તારા ખરે=લાલ લીલા નાના
તારા જેવા પડે.

નિરખો=જુઓ.

નવાઈ=અચરત, અચંબો,
નહીં જોએલું તેવું.

તહાં=ત્યાં.

નભેથી=આકાશમાંથી.

‘જાણે ભલું બાણ તહાં
ચડાવ્યું, તારા નભેથી

જઈ પાડી લાવ્યું.’=હવાઈ
છુટી એ જાણે આકાશમાં
તીર માર્યું, તે જાણે
જઈને આકાશમાંથી તારા
પાડી લાવ્યું.

વહી પુંજ=હિસાબની ચોપડી
પુંજ.

વંચે=વહેચે.

નામાં=હિસાબ.

ખેંચે=લાંબુ લાંબુ લખે.

ઢેવાલયોમાં=ઢેરોમાં મંદિરમાં

અનકૂટ=અનાજનો ઢગલો.

“દીવાળીમાં સારું સારું
ખાવાનું ને રમવાનું બા-
ળકોને બહુ હોય છે. તેમ
મેઠાંઓને પણ આનંદમાં
રહેવાનું હોય છે.”

—

પાઠ ૬ ઠો

ટેવ.

ટેવ=આદત, બંધારણ,
એમને એમ કામ કરાઈ
જવાય તે.

‘અર્ધા સુધ ગયા છે’=બધા
હરતા ખેસવું, જાણે સુ-
વાની તૈયારીમાં પડેલા
હોય.

ટટાર=બરોબર સીધા.

ચહેનજ=ચુખજ, મળા.

એદી=ઘણો આગસુ, કામ
વગર પડી રહે તે.

વહાણાને=સવારનો, સૂરજ
ઉગતા પહેલાનો.

અધરું=કઠણ, સખત.

ટોકયો=ટોકયો, કામ કરતાં
ભૂલ કાઢી.

પેન્સલ=કાગળ પર સાહી
વગર લખવાની પેન.

ખોતરવો=ખણવો પુરાએણું
કહાડી નાંખવું તે.

“નાનપણમાં પોલી ટેવ
મોટપણમાં જતી નથી.
મોટે નાનપણમાં ખરાબ
ટેવ પડવા દેવી નહિ.”

— — —

પાઠ ૭ મો.

વડોદરા પ્રાંત.

ભાગ ૧ લો.

પ્રાંત=મોટો ભાગ, પાંચ
સાતેક વધારે તાલુકાનો
લેગો ભાગ.

ભાગ ૧ લો=કોઈ લાંબી
વાતના ભાગ પાડ્યા હોય
તેમાંનો પહેલો ભાગ.

વિભાગ=ભાગના ભાગ,
નાના ભાગ, વધારે ભાગ.

મહાલો=તાલુકાઓ, ઘણા
ગામ મળી થયેલો ભાગ.

વટ=વડ.

પટ્ટ=ગામ.

વટપટ્ટ=વડવાળું ગામ.

પુરાણ=જૂની સાચી વાતોના
ચોપડા.

ઋષિ=જિજ્ઞા સારા વિચાર-
વાળા.

મહોદેવ=શિવ, શંકર, મોટો
દેવ.

ભુટો=ડુકકરો, ભુંગળી જેવા
લાંબા મોવાળાં ને ટુંકા
પગનાં શરીરે ખુબ જાડાં
થો પગાં જનાવરો,
સુવરો.

ગટરો=પાણી વહી જવા માટે
ખાંધેલી પાકી નીકો.

ત્રાસ=દુઃખ, પીડા.

વેડાય=ખમાય, સહન થાય.

મુખાકારી=સુખ આપવા
વાળાં.

બાગ ભગીચો=ફુલ ઝાડ-
વાળાં નાનાં મોટાં ખેતરો.

તદ્દન=અધી વાતમાં.

સરોવર=મોટું તળાવ.

આમ=વણા ઘરોવાળો ભાગ.

‘કેળવણીમાં આગળ પડ-
તું’ છે=લઘુતરમાં વધી ગયું
છે.

વણુકરો=કપડાં વણનારાઓ.

રંગશાળા=રંગતું કામ શી-
ખવનારી નિશાળ.

— —

પાઠ ૮ મો.

વડોદરા પ્રાંત.

ભાગ ૨ નો.

નગર=મોટું શહેર,

કસ્બો=મોટું ગામ.

કોટ=કોઈ ન આવી શકે માટે
ઘર કે ગામની ફરતે ખાં-
ધેલી મોટી જાડી મજ-
બુત ભીંત.

કિલ્લા=ઝાઢ, દુશ્મનથી ઝટ
લાંગી ન શકાય તેવા
કોટમાં ને તેવીજ ભીંત
વાળા મકાન.

કોટ કિલ્લા=કોટને કિલ્લા.

દર્ભવતી=દર્ભ એટલે પવિત્ર
મનાતું ધારવાળું ઘાસ
તેથી. દર્ભ વાળી જગ્યા

પુરાબ્યો=દટાવી દીધો.

છુપીરીતે=છાની રીતે.

ખડેર=ભાંગેલા તુટેલા ભાગો

સોએક=આશરે સો.

ઓવારો=આરો, નદી કે
તળાવના પાણી આગળ
સુખરૂપ જવાને કાંઠાને
ખોદી બંધાવેલો છરતો
ભાગ.

રમણીય=સુંદર.

જત્રાનાં=પવિત્ર જગ્યાનાં

ઘાટ=ડુંગર કે નદી પર સુખ
રૂપ જવાને બનાવેલો
ભાગ,

સ્થાને=જગ્યાએ.

ચંડીપુર=ચાંડોદ, ચંડિકા
માતાનું મોટું ગામ.

“વડોદરા રાજ્યનાં
ઘણાં સુખી, અને આગળ
પડતાં, તથા જત્રાનાં ગામો
પૈકી ઘણા ગામો વડોદરા
પ્રાંતમાં આવેલાં છે. તેથી
આખા વડોદરા રાજ્યમાં
વડોદરા પ્રાંત ઉત્તમ
ગણાય છે.”

પાઠ ૬ મો,

ભોઠ થતાં સંભાળજો.

ભોઠ=ભોટ, ઢળુ; ભાન
સંભાળજો=સાચવજો, કાળજી
રાખજો.

ખારેજડી=નડીઆદની ઉત્તર-
માંને દક્ષિણમાં ગામ છે.

પાલેજ=વડોદરાની દક્ષિણ-
માંને ભરૂચની ઉત્તરમાં

નુર=ભાડું.

દિશા=ખાળુ.

વીસીમાં=અબાણુયા ગામમાં
થોડો વખત રહેવા માટે
ખાવા પીવા વિગેરેની
સગવડવાળું ઘર.

બુકિતથી=હીકમતથી, ઝીણી
બુદ્ધિથી.

ટીખલી=મશ્કરી, મશ્કરી-
કરનાર.

દધદીધી=ખંધ કરી દીધી.

દધ દધ=ખંધ કરી આપીને

મુકામ=વાસ, રહેઠાણ.

તે દર્મિયાન=તેટલા વખતમાં

ખાતરી=નિશ્વાસ, ભરૂસો,

‘તમારી ખાતરી થશે’=

તમોને ખરું લાગશે,

ખોલી=ઉઘાડી.

ખિસિય ભોજ=ખંખોજ,

શરમાઈજ.

ભોઠડ=ભોટ, ભાનવગરનો.

“આપણું કામ ખીજ
પાસે જોયા વગર કરાવીએ
તો આપણે એદીને ભોઠડ
બની જઈએ.”

પાઠ ૧૦ મો.

કાયબોને હંસ.

જળમાં=પાણીમાં.

રણિયામણું=શોભાતું.

વાંચન માળા=વાંચતાં

લખતાં શાખવાની પાઠો-

વાળી ચોપડીની હાર.

સરસ્વતીનું=વિદ્યા દેવીનું.

દોસ્તી=ભાઈબંધી.

માળામાં=ઝાડ પર કે બીજે

ઉંચે ઠેકાણે પક્ષીએ પોતાને

માટે બનાવેલા ઘરમાં.

આમ=આવી રીતે.

દુકાળી=નહારો વખત, અનાજ

વિગેરે કાંઈ પાકે નહિ તે

ચહેન=સુખ.

ગભરાયાથી=અકળાયાથી

શું વળવાનું છે ?=શું

કામ થવાનું છે ?

ધીરજ=હિંમત નહિ છાડવી તે

ભરપૂ=પુરેપુરું ભરેલું તે.

ચીપ=પટ્ટી, સ્લેટના ચાપડા

જેવી.

ઉગરું=અચૂં.

લક્ષમાં=ધ્યાનમાં; મનમાં

મુંગા=મોટ્યા વગર.

ઝાડી=પકડી.

નજરે=ધ્યાન, આંખ.

અચંબો=નવામ.

શોર બકોર=ચોંઘાટ, મોટેથી

બધાએ બોલવું તે.

ધ્યાન=ચિત્ત, મન.

ન માનવાથી=કહ્યા પ્રમાણે

ન ચાલવાથી.

દશી=હાલત, સ્થિતિ

“ભત્રની શિખામણ
પ્રમાણે ન ચાલવાથી
ખરાબ હાલત થાય છે.”

પાઠ ૧૧ મો.

કૌશલ્યા ને રામનો સંવાદ

કૌશલ્યા=રામનાં માતૃશ્રી

રામ=રામચંદ્રજી.

સંવાદ=વાતચીત, સામા

સામી એક બીજાને સમ-
જાવવું તે.

હો=ખરેખરા.

કાલી=વહાલા લાગે તેવા

તોતલા બોલ બોલનાર,
અણુસમજી, ઘેલા, કુમળા

કોમળ=નાબુક, સુંવાળી.

દેહડી=થરીર; દેહ.

લાડકવાયા=લાડમાં ઉછરેલા

તંન=ઝોઝરા

ગુપ્ત=છાનો, ઠાઠ ન જાણે એવો

અવર=ગીઝ, મારા વગર
કોઈ.

વિનારે=વગર

રેવાય=રહેવાય.

વનકુળ=વનનાં લુગડાં,

ઝાડની જાલવાં જાડાં
લુગડાં.

તજી=ઝેડી દઈ

વસ્ર=લુંગડાં

આભુષણ=વરેણાં.

સાર=સારાં, રૂડાં, મઝેનાં

શુભો=સાંભળો.

સુખ દાતારે=સુખ આપનારા

આજ્ઞા=હુકમ, ફરમાન, કરવા
કહેવું તે.

પાળવી=હુકમ પ્રમાણે ચાલવું

અવધ=વખત, મુદત.

વીત્યા પછી=પુરી થયા પછી.

નજ પુર માંહે=સેતાના
થહેરમાં.

“બાળકો માતાનું કહેલું
કરવું કે બાપનું કહેલું
કરવું? બન્નેનું કહેલું
કરવું. પણ પહેલું બાપનું
કહેલું અને પછી માતાનું
કહેલું કરવું. કારણ કે
દુનિયામાં બાપ વડે ઓળ
ખાઇએ છેએ. તેમ બાપ
આકાશ જેવા મોટા ને
માતા પૃથ્વી જેવી નાની
છે.”

પાઠ ૧૨ મો.

સસલું.

ચરતાં=ડોંગેલું ઘાસ વિગેરે

મોથી ચુંટી ખાતાં

ખીકણ=મીઠનાર, કોઈને ભેઈ
નાશી જનાર

ખચાવ=રક્ષણ, પોતાને નુક-
સાન ન થાય તેમ.

જથાબંધ=ટોળા બંધ, ઘણુંજ

પાળેલાં=પોષેલાં, ઉછરેલાં,
ખવડાવી મોટાં કરેલાં.

સંભાળ=દેખરેખ, ખચાસ.

મુંવાળાં=લીસાં.

રૂવાટાં=શરીર પરના ઝીણા
પાતળા વાળ.

ચારે તરફ=ચારે બાજુ.

કુદકો=છલંગ, ઠેકડો.

કોળ=મોટી ભતના ઉંદર.

તીણા=પાતળા, ઝીણી ધાર-
વાળા.

ચપળ=ઝટ ચેતી જનાર હુશિ
આર.

સસલું કોમળ, રળિ
યામણું, ને નાનુક પશુ
છે. છતાં છલંગ માંરવામાં
બહુ જખરું છે.”

પાઠ ૧૩ મો.

ભલાં મહારાણી વિક્ટોરિઆ.

ભલાં=ભલુ કરનાર, સારું
કરનાર.

મહારાણી=મોટાં રાણી.

વિક્ટોરિઆ=અંગ્રેજ સ્ત્રીનું
એક નામ છે.

કારભાર=કામકાજ, બાતે
કામ કરવું તે.

મંડળ=ટોળું, મંડળી, જથ્થો.

નવેંબર=ખ્રિસ્તિ વર્ષનો ૧૧
મો માસ.

અલાહાબાદ=ગંગા જમનાના
મેળાપ આગળ આવેલું
મોટું શહેર પ્રયાગ રાજ.

દરબાર=મોટી કચેરી કે સભા.

ઢંઢેરો=ઢાંડી, બધા લોકને
ખબર પડે તેમ જણાવવું
તે.

સરખો ધનસાફ=ખરો ન્યાય
વચન=કોલ, બોલ, કડી નહીં
ફરે તેવું કહેવું તે.

મોટી વયે=મોટી ઉંમરે.

દેવલોક=દેવોની જગ્યા.

આબાદી=ચઢતી.

સલાહ શાંતિમાં=એક બીજા
સાથે તકરાર ન કરતાં
સુખમાં.

લાભમાં=લલામાં, નફામાં
યાદ=ફામ.

ભેદ=લડવૈયા.

માફી આપી=વાંક જતો કર્યો.

પુરોહિત=ગોર, ધર્મની ક્રિયા
કરાવનાર.

ખાનગી=પોતા સંબંધી.

ખંચાયો=અચકાયો.

કટ્ટુપી=નકારાફાંસી, સારી
દેખાવડી નહિ તે.

મારે વિષે=મારે માટે.

એક પણ=વણામાં એકજ.

ઉત્કંઠા=સારી ઇચ્છા, ઉંચી
મરજી.

વડા=મોટા.

પુત્ર=છોકરો.

૭ મા=એનામના આગળ
થઈ જવાથી એ સાતમા.

“ વણીજ સ્ત્રીઓ દયાળુ
ને લાગણીવાળી તથા નરમ
હોય છે; તેમ ન્યાયવાળી
પણ હોય છે. ”

પાઠ ૧૪ મો.

આણસમજી ને સમજી ઘેટાં.

આણસમજી=સમજ વગરનાં.

સમજી=સમજવાળાં. આવેલું
દુઃખ કહાડનારાં.

એક્ટી વખતે=એકજ વખતે.

જકટી=હરીલું. મમતીલું,
હૃદી.

ટક્કર=અથડાવું તે. સામા
સામી ઠંકાવું તે.

ભેરવાઈ=ભરાઈ.

જેખમ=નુકશાન.

યુક્તિ=ગોઠવણ.

સૂઝી=જડી, મળી આવી.

‘રસ્તો માપવો’=રસ્તે પડવું
રસ્તા શોધી લેવો.

શાણી=ડાઘાં. સમજી,

હલીસાં=હલવાળાં, હૃદી,
મમતવાળાં.

“વખત જોઈ કામ કરતાં
દરેકને આવડવું જોઈએ.
નહીં તો ભારે જોખમ
આવી પડે.”

પાઠ ૧૫ મો,

પ્રશ્નાદ.

સતાવતો=ઘડીએ ઘડીએ
દુઃખ દેતો.

ભગવાન=પરમેશ્વર, મોટા
નસીબવાળા.

કદો દુશ્મન=પાકો શત્રુ.

ભજન=મોંઘી પ્રભૂની સેવા
કરવી, ભક્તિ.

કશામાં=કોઈ કામમાં.

વેરી=ઝેર રાખનાર શત્રુ.

ખારાખડી=કઝકાનાં પદો, ભા-
ર અક્ષરવાળું, જેમકે ક ને
કંઈ નહિ ક, ક ને કાનો
કા, એ પદમાં ક ને
વિસર્ગ કઃ સુધીમાં આ-
વતા ખાર અક્ષરો તે.

અક્ષર=શબ્દ બનાવવામાં વ-
પરાતી નિશાનીઓ, જે-
મકે ‘રામ’ એ શબ્દમાં
ર+આ=રા, ને મ+અ=મ
એટલે રામ લખતાં ર+
આ+મ+અ ચાર નિશાની
વપરાઈ તે અક્ષરો.

ધુણાવતો=ધીમેથી માથું હ-
લાવતો, એટલે ના કહેતો
શીશ ડોલાવેરે=માથું હલા-
વેરે.

જોડીદારો=સાથવાળાઓ.

થાક્યા=થાકી ગયા, ઉપાય
ન જડ્યો.

લગારે ડગ્યો નહિ=જરા
પણ પાછો હઠ્યો નહિ.

ઘાલિ=ઢાખલકર, અંદરલાવ.

રદ=જુદ, હઠ, મમત.

લેખવ્યા=ગણ્યા, માન્યા.

લાલચોળ=આંખો લાલ લાલ

કરી ગુસ્સે થઇ.

કાલી=ભર્યા વગરની.

ડોળા કાઢી=મોટી આંખો
બહાર કાઢી.

સંભાર્યા=ચાદ કર્યા.

નરસિંહ રૂપે=માં સિંહના
જંવું ને બાકીનો ભાગ
માણસના જંવો એવા
રૂપથી.

ખિલામણું=ખીલીક લાગે
તેવું.

ભકત=ભગત, સેવા કરનાર.

“ખરા મનથી પ્રભુની
સેવા થાય તો તે મદદ
કર્યા વગર રહેતો નથી.”

— — —

પાઠ ૧૬ મો,

પ્રહ્લાદને શિખામણ.

તાત તણું=જાપનું.

માન=મોટાઇ.

રંગીલા=આનંદી.

લાગને પાય=પગે લાગ, પગે
પડ.

અણજાણે=અજાણ્યા.

નીર=પાણી.

‘અણજાણે નીર ન પેશીએ’
=જાણ્યા વગરના પાણીમાં
પેશીએ નહિ.

નવ=નહિ.

નીચની=હલકાંની.

નીચની જોડ=હલકાં માણસ
ની સાથે.

ગીત=ગાવું.

કથા=વાર્તા.

સંવાદ=સામા સાચી એક
બાબતની વાતગીત.

રીસ=રીસાઈ જવું તે.

ક્રીજીએ=કરીએ.

દીન=દિવસ.

રેણુ=રાત.

રળીઆત=આનંદી, ખુશી.

પાવક=અગ્નિ, દેવતા.

વાટ=સ્ત્રોત.

લીધું/દીધું=આપ લે થઈ

ખાંતે=ખાંતથી, કાળજીથી.

મોટ વડાઈ=મોટાપણું, નદ
તાપણું.

લોપીએ=જતીકરીએ છાંટી
દઈએ.

ધર્મ=પોતાનું કામ, કરજ.

વાજખી કામ.

પાંડને=જાતને.

પાવન=પવિત્ર.

શુદ્ધ=ચાકણું.

પ્રભાતે=સવારમાં, સૂર્ય ઊગતાં
પહેલાં.

પોઠીએ=સૂઈએ.

હસ્તે=હાથથી.

તરણુ=તરણું, તાણુખણું, ઘાસ
ના એક ઢાંચા.

વિદ્યા=નવું નવું ભણવું તે.

દેમાં=મનમાં.

પ્રહલાદને શિખામણુ છે તે
હરેક બાળકે પોતાને માટે
સમજવાની છે.

પાઠ ૧૭ મો,

કુતરો.

પોળોમાં=ફળીઆમાં, મહો
લામાં, શેરીમાં.

રખડતાં=ધણી વગરનાં રવડતાં.
'હટહટ'=આધુખસ આધુખસ
હડહડે.

પંપાંળવાં=ધીમેથી હાથ
ફેરવવા, પોંસવારવાં.

વડાહાર=ધણી તરફ : હેત
રાખનાર.

જેખમ=તુકસાન.

ખાડાખૈયા=ખાડા ટેકરા.

ચેતનો=ચેતીજતો; સમજીજતો

ચતુર=ઠાણું, શાણું.

ચોકી=સંભાળ, દેખરેખ.

'ભસાભસ'=ઉપરા ઉપરી
ભસભસ કરવું તે.

ધારીને જોશો=ખરોખર ધ્યાન
આપી જોશો.

સંકોચાઈ=સંકડાઈ, નાનું

'તરી પણ શકે છે'=પાણી
ઉપર ટોકરાખી ડહરી
ફરી શકે છે.

ચીખાં=ચપટાં, ખેત્રી ગએલાં
અક્કડ=ગ્રીધાને ચીધા.

લખડતાં=લટકતા

ચંચળ=ચપળ, ચાલાક,
હૃશિઆર.

ગંધ=વાસ.

જડખાં=ઢાંતોનાં ચોકઠાં,
ઉપલીનીચલીઢાંતવારીહારો.

લાળી=ચીકણું થુંક.

પરસેવો=શરીરમાંથી નીકળ
તો પાણી જેવો મેલ.

કુતરાંને મોં વાટે પરસેવો
થાય છે=કુતરાંને પરસેવો
મોંને વસ્તે નીકળે છે.

“બાળકો ! કુતરાંની પેઠે
હટ હટ ન થતાં વફાદાર
ને થોડી ડિંચવાળા થવા
માટે ચાલાક બનવાનું છે.”

પાઠ ૧૮ મો.

ન્યાય જોવો હોય તો મલાવ
જુઓ.

‘ન્યાય જોવો હોય તો મલાવ
જુઓ=જરોબર ન્યાય
થએલો જોવો હોય તો
મલાવ નામનું તળાવ
જુઓ.

મહાપ્રતાપી=વ્રજા બળવાળો
ઉદાર=મોટા મનનો.
જાત્રીનું=પવિત્ર જગ્યાનું
શ્રી સ્થળ=લક્ષ્મીવાળી જગ્યા

વમાવ્યું=ગહારથી માણસો
લાવી રહેતાં કર્યાં.

રૂદ્ર=મહાદેવનું ભય પમાટે
તેવું રૂપ.

રૂદ્રમાળા=રૂદ્રનું મોટું સ્થાન.
માત્ર=ફક્ત.

શાણી=ડાહી.

ખોળે=ભાર, વજન.

શિર=માથું.

માલીક=મૂળ ધણી.

મનમાનતી રકમ=મન રાજી
થાય તંટલો પૈસા.

રાજ પુરુષોએ=રાજનો કાર-
ભાર કરનાર મરદોએ.

નિશ્ચય=નક્કીનો ઠરાવ.

ડગી=ખસી.

સલાહકારોએ=સલાહ આપ-
નારાઓએ.

જેર જીલમથી=મળજેરીથી,
સખ્તાઈથી.

ખલકુલ=જરાપણ, છેક.

ખાનગી=ખતની.

મિલકત=દોલત, સુખનાં સાધન

ખુલ્લો=દેખીતો.

ગેર ઇનસાફ=ન્યાય નહિ,

ખોટું કયું.

ખેડોળ=કદરૂપું, ખરાબ દેખાવું

સોખ=ઉમંગ, ઇચ્છા, મગા.

ખાતર=માટે.

અન્યાય=ખોટું, જુઠું.

“કોઈનું મન દુઃખાય
તેવી રીતે જોર જીતમથી
કરેલું કામ પાપી કામ
ગણાય છે.”

પાઠ ૧૬ મો

મારી પુલવાડી

ખાધે પીધે=ખાવા પીવામાં.

ખચરવળ=છોકરાંવાળો.

પાટડી=ખુરશીની પેઠે જે
ઉપર ઘણા માણસો બેસી
શકે તેવી બેઠક.

બોરસડી=મોગરાની પેઠે
સુગંધી આપતાં ઝીણાં
કુલવાળું ઝાડ.

સુગંધ=સારી વાસ.

કચુકા=કિચોરા, કઠણ હળીઆ.

કંડુ=ટાડું.

માથું દુખે=માથું ફાટ ફાટ
થાય.

ખાફ=વરાળ, પાણીમાં ઉકાળી
તેની વરાળ શરીર પર
બધે લેવી તે.

તાવે પીડાતા=તાવથી દુઃખી
થતા.

ધુણી=ધુમાડો.

જાસુસ=જાસવંતી.

કરેણા=કરણ. (લાલ ક ધોળી.)

હઝારી ગોટા=ગલગોટા,
હજાર પાંદડીવાળું દડીજેવું
કુલ.

ઠરવાળે=ઝાંપો, મોટું બારણું.

મંડપ=માંડપા.

સફેદ=ધોળું, ઉજળું.

ખુશબોદાર=સારીવાસવાળું.

બારમાસી=બાર મહિના થતું.

“ દરેક ઘર આગળ
ફુલવાડી હોય તો કેવું
સુખમળે ? એ સુખતો
ધણે ભાગે ગામડાંમાં હોય
છે. ”

પાઠ ૨૦ મો,

જેવી સોબત તેવી અસર.

સોબત=સંગત, જોડે હળવું,
કરવું, રહેવું.

અસર=નિશાની, ફળ, લાગણી.

‘જેવી સોબત તેવી અસર’=
જેવી સંગત તેવા વિચાર-
રતે તેવાં કામ.

સંગ=સોબત.

ગુમાવે=ખોઈ ખેસે.

ભાખા=ખોલી, વાણી.

ભાખે=ખોલે.

રીતજ=રીતભાત, ચાલચલક્રત.

ઉંચજન=સારા માણસ.

સામળ=અમદાવાદમાં થઈ
ગયેલો કવિ.

સંગત=સોબત.

કહાપિ=કોઈ વખત.

કોકદન=કોઈ દિવસ.

“આળકોચે હંમેશાં
સારી સોબત રાખવી
જોઈએ ”

પાઠ ૨૧ મો,

ધર્મ બુદ્ધિ ને પાપ બુદ્ધિ

ભાગ ૧ લો.

ધર્મ બુદ્ધિ=સાચા વિચારે
ચાલનાર.

પાપ બુદ્ધિ=પાપી વિચારે
ચાલનાર.

દાનત=વિચાર, બુદ્ધિ.

બુરી=ખરાબ, નઠારી.

ફેસલાવી=પટાવી, ખોટું
સમજાવી.

પરદેશ=પારકોદેશ, બીજાનો
મુલક.

પુષ્કળ=વધારે, ઘણાજ.

દગોદમ=છેતરપંડી કરી, ખોટો
ભરોસો આપી.

પચાવી પાડીશ=પડાવી ખાઈ
જઈશ.

ધારી=વિચારી.

મુસાફરી=ઠેકાણે ઠેકાણે ફરવુંતે.

ચતુરામ=હડાપણુ.

ફંદમાં=ફંસામાં, કાવતરામાં.

ફસાયો=સપડાયો.

ફેલી ખાસે=પટાવી ખાસે,

ઉપરથી સારું બતાવી

અંદરથી ખાઈજશે.

ધણો ખરો=ધણેભાગે.

પાઠ ૨૨ મો.

ધર્મ બુદ્ધિ ને પાપ બુદ્ધિ

ભાગ ૨ જો.

રોવામંડ્યો=રડવા લાગ્યો.

દોષ=વાંક ગુન્હો.

ઢોળી પાડ્યો=ગબડાવી
પાડ્યો.

રાજ દરબાર=રાજની મોટી
કચેરી.

ફરિયાદ=તુકસાનના બહલાની
અરજ.

વનદેવી=વનની દેવી, વનની
માતા.

સાક્ષી=સાબીતી, પુરાવો,
નજરે જોનાર માણસ,
શાહેદી.

‘વન દેવીને સાંભળી’=વન-
દેવી કહે તે સાંભળી.

શમીનું=સમડીનું, ઘોળા
બાવળ જેવું ઝાડ.

ન્યાયાધીશ=ન્યાય કરનાર.

આમ=આવી રીતે.

ઝોરાઢે=ચારે તરફથી ઢાંકે.

જાહેર થયું=બધા લોકે જાણ્યું.

ધટતી=વાજખી, લાયક.

શિક્ષા=સજા.

‘ખાડો ખોદે તે પડે’=ખીજને

પાડવા માટે ખાડો ખોદે

તેમાં તે જાતેજ પડે,

ખીજને તુકશાન કરવા

ધારીએ તો જાતેજ

તુકશાન આવી પડે.

“શરૂઆતમાં કદી
જુઠું જીતી જાય પણ છેવટે
સાચાનીજ જીત થાય છે.
ને પાપીનું પાપ પુટી જાય
છે.”

પાઠ ૨૩ ગો

દશેરાની સવારી.

દશેરા=આસો શુદ્ધ ૧૦

સવારી=સરઘસ, બધાએ સારાં
સારાં લુગડાં પહરી હાથી
ઘોડા કે ગાડી પર સાથે
ફરવા નીકળવું તે.

દબદબા ભરેલી=મોટા ઢાઢ-
માઢવાળી.

ઠામઠામથી=ઠેકાણે ઠેકાણેથી
રાજમહેલ=રાજને રહેવાની
મોટી હવેલી.

મોખરે=સૌથી આગળ.

લશ્કર=લડનાર માણસોનું
ટોળું.

તોપો=બંદૂકની પેઠે મોટા
લોખંડી ગોળા છોડનાર
હથિઆર.

ખાસ પાગાનાં=ખાનગી ઘોડે
સવારના રહેઠાણનાં,

શરણાર્થ=પીતળની પીપી,
એક જાતનું વાળું.

ઝરીનો=કસળી. સોના રૂપાના
તારથી વણેલો.

વાવટો=ધજા.

ખાસ=ચડતી જાતના.

હજુરાતપાગા=પાસે ને પાસે
રહેનારી પાગા.

સિલેદાર=ઘોડાના ખર્ચ સાથેના
પગારદાર સવાર.

અંખાડી=હાથી ઉપર બેસ-
વાને બનાવેલી બેઠક.

પાયદળ=પગે ચાલનાર લશ્કર
દિલ્હીનો વાવટો=દિલ્હી

શહેરમાં મોટો દરબાર
ભરાયેલો ત્યારે લઈ
જાયેલા તે ધજા.

અંગ રક્ષક=શરીરનું રક્ષણ
કરનારા.

ખિરાજે છે=વધારે શોભે છે.

દીવાન=પ્રધાન, આખા રાજ્ય

ઉપર દેખરેખ રાખનાર

રામથી ઉતરતો માણસ

રેસિડેન્ટ=અંગ્રેજ સરકારનો

દેશીરાજમાં રહેલો

સલાહ આપનાર મોટો

અમલદાર.

સત્તા=અમલ; હક, મત,

ઉપરીપણું.

ખ્યાલ=વિચાર.

ગણપતિ ચોથે=ભાદરવા

શુદ્ધ ૪ થે.

ઠંદુમતિ મહેલ=હાલના

ખાળ યુવરાજ પ્રતાપ-

સિંહ રાવની મોટી બહે-

નના નામની યાદગીરી

માટેનો મહેલ

સ્થાપના=ધર્મની રીતથી

બેસાડવું.

ઠાઠથી=ધામધુમથી.

અનંત ચૌદસે=ભાદરવા

શુદ્ધ ૧૪ એ.

પધરાવવામાં=માનથી બેસા-

ડવામાં

મંડળીઓ=ટોળીઓ.

“દશેરાને વિજયા
દશમી પણ કહે છે. એ
દિવસથી રાજ્યો નવો
મુલક જીતવાની શરૂઆત
કરતા હતા.”

પાઠ ૨૪ મો,

ધણિનું ધાર્યું થાય.

ધણિનું=માલિકનું, પરમેશ્વરનું

ધાર્યું=ધારેલું, વિચારેલું.

મિથ્યા=ફેકટ.

મલકાય=રાજી રાજી થાય.

નરનાથી=માણસથી.

નીપજે=પેદા થાય.

વણાણ ચણિને=મોટી હોડીમાં
જેસીને.

ધાય=ઢોળી જાય.

કર્તાની=મનાવનારની, પ્રભુની.

કરુણા=મહેરબાની, દયા.

ધારી રહે=એમને એમ રહે.

ધારણા=વિચાર.

ભાણે=ખાવાને માટે તૈયાર
કરેલી થાળીમાં.

ભોજનો=સાઈ સાઈ જમવાનું.

આશા=ઉમેદ, મોટી પ્રત્યક્ષા.

અંતરમાં=મનમાં.

અદ્યખળા=જરાજેટલું જોર,
થોડું બળ.

આદમી=માણસ.

શિદ્ધ=સામાટે.

પુલાય=મોટી રીતે રાજી થાય.

“માણસનું ધારેલું
કંઈપણ થતું નથી પણ
પ્રભુનું ધારેલું જ બધું
થાય છે.”

પાઠ રપ મો.

નમનતાઈ રાખો.

નમનતાઈ=નરમાસ, નરમપણું

રશિઆ=આપણા દેશની બહાર

એશિયાની ઉત્તરમાં આ

વેલો મોટો મુલક.

રાહનશાહ=રાજાનો રાજા,

ઘણા દેશોનો ઉપરિ.

સાદો=ખપ પુરતો, ઓછો

ખર્ચનો.

પારખે=ઓળખે.

દમામ=રોપ, લલકો.

અક્કડ=અભિમાનથી ભરેલો.

વિચિત્ર=નવાઈ ઉપજાવે એવું

સફાઈથી=પછનારના માનનો

વિચાર કર્યા વગર, અચ-

કાયા વગર.

મગરૂરીમાં=અભિમાનમાં,

મોટાઈમાં.

તસ્દી=તકલીફ, વખતનું રોકાણ

ખાસ કારણ વગર કામ

લેવું તે.

પાયરી=હોદ્દો, પદવી.

ખે દરકારીથી=કાળજી વગર.

અચખો=અચરજ, નવાઈ.

નાયક=ખેચાર સિપાઈનો

ઉપરિ.

હવાલદાર=ખેચાર નાયકનો

ઉપરી.

જમાદાર=ખેચાર હવાલદારનો

ઉપરિ.

સેનાપતિ=લશ્કરનો ઉપરિ.

ફિકકું પડયું=તેજ વગરનું

થયું.

ખુદ=પોતે, જાતે.

જાજોવો=જીવ વગરના જેવો

મરી ગયા જેવો.

સજજડ=દિગં, ઠરીગયો.

ક્ષણમાં=જરાવારમાં.

હાથે ને પગે પડી=હાથથી ને
પગથી પગે લાગી, નમી
જઈ.

ઉપકાર=આભાર, પાડ, કોઈએ
ગુણ કર્યો હોય તેનો
બદલો વાળવો તે.

ઘટે છે=લાયક છે, શોભે છે.

ભવિષ્યમાં=આવતા વખતમાં,
હવે પછી.

ઉદ્ધત=ઉછાંછળો, સમજ્યા-
વગર બોલનારો.

ઉશ્કેરાતો=તપી જતો, ચડી
જતો.

છળી=તસળીર, ચિત્રથી
ચિતરેલો આબેહુળ
દેખાવ.

આડે માર્ગે=અવળે રસ્તે,
ઊંધે માર્ગે.

“હરકોઈ જીવ સાથે
ને તેમાં એ માણસ સાથે
નમનતાઈ રાખવાથી જિં-
દગી સુખમાં જાય છે.”

પાઠ રક મો.

શ્રવણ.

કાવડ=એ છેડે સીકાં કે ત્રા-
જવાં જેવાં પદલાં બાં-
ધેલી વાંસની જાડી કામડી

ધન્ય છે=શાગ્રાશ છે,

જડયું=જાડી આવ્યું, મળી
આવ્યું.

ઘડાથી=માટીના દોરીઆથી
કે ત્રાંબા પિત્તળની નાની
સરખી ગાજરથી.

‘ભટ્ટક ભટ્ટક’=પાણીમાં ઘડો

ડુબાવી ભરતાં થતો
અવાજ.

હરણુ=મૃગ, ઠેકડા ભરી
નાસતું મનોહર જનાવર.

ખાણુ=તીર.

કમનસીખે=ઓછા નસીબથી,
થોડા ભાગ્યથી.

પાણે=પેલે સ્થળે, પેલી
જગ્યાએ.

વાટ જોવી=રાહ જોવી, વ-
ખત થઈ જતાં વારંવારે
વિચાર્યા કરવું તે.

સાદ=અવાજ.

માણુ=માતા, મા.

પારખ્યું=આગખ્યું,

ખેભાન=માન વગરનાં, અમજ
વગરનાં

છાતીફટ=છાતી ફાટી જાય
તેની રીતે.

મુરદુ=જીવ વગરનું શરીર

ભાઈ=દુઃખમાં ગદદ કરનાર,
બંધુ, વીરા.

અમારા જીવ=અમારા પ્રાણ,
અમારું જીવન.

કલ્પાંત=ગુણો યાદ કરી વારં-
વાર રડયા કરવું, વિલાપ.

રત્ન=ઞવેર, અતિ પ્રીમતી
સ્ત્રી.

‘હતું ન હતું થયું’=
રત્ન હતું તે જરાવારમાં
નહોતું થઈ ગયું; જતું
રહ્યું.

અકસોસ=સારે દિલગીરી.

ગભરાઓ=અકળાઓ.

શાપ=દુઃખના જુસ્સાથી
દુઃખ દેનારને સારે નુક-
સાન થાય તેવું વચન
કે બોલ.

વિજેગથી=જુદા પડવાથી.

ઝૂરી ઝૂરીને=હાલ હાલ કરીને,
બહુ દુઃખથી સૂકાઈ જમને.

કકળીતા=દુઃખથી દબાઈ
જતાં, રીસથી દુઃખમાં
બોલતાં બોલતાં.

પૂણ્યો=ફળ્યો, કહેવા
પ્રમાણે થવું તે.

“અન્નણુતાં પણ કોઈનું
દુકસાન કરવું નહિ. માતા
પિતાની સેવા ખરા ભાવથી
કરવી જોઈએ.”

પાઠ ૨૭ મો.

હોળી=ફાગણ શુદ્ધ ૧૫,
મોટો ભડકો થાય તેટલું
બળતું કરવું તે.

સુદ્ધ=અજવાળિયું.

પુનેમ=ચંદ્ર પુરેપુરે આળી
રાત દેખાય તે દિવસ.

બળવવામાં=વાળવગાડવામાં

રંગ ગુલાલ=રંગો અને
ગુલાલ એક બીજાને
નાંખવા તે.

મશ્કરી=ઠકા. હસતાં હસતાં
સામાનો વાંક કહેવો તે,
મજાક, ટોળ.

છુટ=રજા, પરવાનગી,
નાકે=છેડે, અણીપર.

યોગાનમાં=બુદ્ધી જગ્યામાં
મેદાનમાં.

પ્રગટાવવામાં=સજાવવામાં.

ધાણી=જીવાર, ભાત વિગેરે
ને શેકીને કુલ જેવાં
બનાવવાં તે, શેકવાથી
કુટેલું અનાજ.

આંખામોર=આંખાનાં ફૂલ.

વંચાવે છે=વધાવે છે, છાંટે છે.

પ્રદક્ષિણા=ફેરા, ચારે બાજુ
ફરતે ફરવું તે.

છાણું=છાણના થાપીને સૂ-
કવેલા રોટલા.

પૂર્વે=પહેલાં, આગળના વ-
ખતમા.

તપ કરી=એક ધ્યાને દુઃખ
વેડી.

શિવને=મહાદેવને.

રીઝવ્યા=રાજી કર્યા.

‘પત કરતી ન હોતી’=ગાં-
ઠતી નહોતી, ગણુકારતી
નહોતી.

કંટાણ્યા=દુઃખી થયા, હારી
ગયા.

આકાર=વાટ.

નઠારા રાખદોથી=ખરાખ
રાખદોથી.

ચિડવવી=ખિજવવી.

જાતેજ=પોતેજ.

અકળાઈને=અભરાઈને.

“કોઈના ખિજવવાથી
ખિજવાવું નહિ, ને અક-
ળાઈ જઈ જાતને નુકશાન
કરવું નહિ.”

—

પાઠ ૨૮ મો.

મા તરફ ફરજ.

તરફ=ભણી.

‘મા તરફ=માતા ભણીની.

ફરજ=જરૂર કરવાનું કામ,
ધર્મ તરીકેનું કામ.

દરકાર=કાળજી.

દાઝે છે=દુઃખ જોઈ ખળાપો
કરે છે, મનમાં ખંદુ
દુઃખી થાય છે.

ચીવટ=ખાંત, ચાનક, કાળજી.

મામા=માનો ભાઈ.

માસી=માની બેન.

પાદશાહ=મુસલમાન મોટો
રાજા.

દેશો=મુલકો.

દીકરો=સુખ આપતો છોકરો.

ગેર હાજરી=હાજર નહિ તે.

પ્રધાન=હીવાન, રાજાથી ઉત-
રતો રાજનો ઉપરી.

ઉપરા ઉપરી=સામટા, એ-
કેક પર એક.

બસ છે=બપ બેશું છે.

આબાદ=કાયમનો, બરાબર.

“માનું સુખ સ્વર્ગનાં
સુખ કરતાં પણ ચઢતું
છે. મોટું સ્વર્ગનાં સુખની
દરકાર કરતાં માના સુખ-
ની કાળજી રાખવી.”

પાઠ રહ્યો.

સારું કામ.

માનવ=મનુષ્ય, માણસ.

દેહ=શરીર.

પ્રતાપી=બળવાળો, તેજ-
વાળો.

કાંઈકે=કાંઈ પણ.

કાળ=વખત.

પરોપકારી=પારકાનું ભલું
કરનાર.

શુભ=સારું, ઉજળું.

પામો=મળો.

ઠરે=બપે.

સુક્રીર્નિ=સારી આબરૂ,
જશ.

સદૈવ=હંમેશાં.

આખો=જરા તપાસો.

આલોકમાં=આ દુનિયામાં

અખંડ=પુરેપુરું, કાયમનું,
 નિર્ભય=નિરૂર, બીક વગરનું.
 'નામશે નિર્ભયનું નગારું'
 નિરૂરતા લોકો બાણશે.

જમતપતી=દુનિયાનો ધણી,
 પરમેશ્વર,
 માલવિના=દમવગરનું, નકામું
 કીમત વગરનું.

મહીપતીઓ=પૃથ્વીનારાબાઓ!
 અપીગયા=મોતના કામમાં
 આવી ગયા, નાશપામ્યા.
 ભપર=જમીનપર, પૃથ્વીપર.
 ખેલખેલી=ભતરમી, પોતાનાં
 કામકરી.

વિશેષ=વધારે.

વર્ણન=લાંબી હકીકત, લાંબી
 વાર્તા.

કાયા=શરીર.

મોજાસાં=સુખસાટે, મજાસાટે.

બ્રહ્મી=બનાવી નથી.

પશુપક્ષિવાટે=પશુપક્ષીના
 આહારે

સ્વર્ગે=દેવલોકમાં, છાયા સુખ
 ના ધામમાં.

માણસના મરી ગયા પછી
 આ દુનિયામાં માત્ર તેનું
 સારું કે નબળું નામ રહી
 બચે છે. તેમ કયાં કર્મ
 પ્રમાણે સ્વર્ગે કે નર્કે જાય
 છે. તેથી સારાં કામ કરી
 આ દુનિયામાં સારું નામ
 મૂકી જઈ સ્વર્ગનાં સુખ
 મેળવવા દરેકે કાળજી રાખ
 વાની છે."

પાઠ ૩૦ મો.

૬૬

૬૬=દરીથી આવનાર, અસાધી.

કરસીમાં=રિની લોકની
જાલીમાં.

કહેવત=આથ આવનાર ટુંકું
વાક્ય, કહેણી.

હાલવો=એક બાતનીમીઠાઈ.

મક્કાની=આરબદેશમાં આવેલા

મુખ્ય શહેરની,

મુસલમાની ધર્મ પેદા

કરનારના ગામની.

હજર=જાત્રા.

તારીખ=ખ્રિસ્ત કે મુસલમા
ની તિથિ.

પુદાને=પ્રશ્નને.

અર્પણ=સાવચી કે આપી
દેવું.

યાદગીરીમાં=દુઃખમાં યાદ
રહે તેની નિશાનીમાં.

કુરાન=મુસલમાની ધર્મનું
પવિત્ર પુસ્તક.

વધ=પ્રપત્નું, લોગ, વધેશું.

તારો વધ કરી=તને કાપી,
તારો લોગ આપી, તેને
વધેરી.

સ્વપ્નું=ઉંઘમાં થતા વિચાર.

અભિપ્રાય=સલાહ, વિચાર,
મત.

તારા અભિપ્રાય વિષે હું
વિચાર કર=તે જે વિચાર
જતાવ્યો તેને માટે હું
વિચારી જો.

ધીરજવાન=દુઃખમાં ખલસાઈ
ન જનાર.

સ્વપ્નને સત્ય કયું છે=
સ્વપ્નમાં જે જણાવ્યું તેને
જાગતી હાલતમાં સાચું
કરી જતાવ્યું છે.

પુણ્યશાલી=ભાગ્યશાલી,

પુણ્યવાળો.

કસોટી=પરીક્ષા, તપાસણી.

અર્પી=ભુક્ષીથી આપી.

જમાનાના=વખતના.

હઝરત=પવિત્ર

પેગંબર=પ્રભુ પાસેથી સમા-

ચાર લાવનાર

પાક=પવિત્ર.

ઝિલ્હજ=જાવાનો.

ગુંજશી=શક્તિ, તાકાત.

વિધિ=ધર્મની રીત.

સખાવત=દાન.

તુર્કસ્તાન=તુર્કી લોકનો મુલક

અરબસ્તાનની ઉત્તરે

આવેલો મુલક.

ઇદગાહ=ઇદને દિવસે પ્રભુની

પ્રાર્થના કરવાની જગ્યા.

દાન=ગરીબોને ધર્મ તરીકે

આપવું તે.

બંદગી=પ્રાર્થના, સ્તુતિ.

વરધોરો=અમુકને ઉત્તમ

માની તેની સવારી કે

સરઘસ ડાહ્યું તે.

મુબારકબાદી=એક બીજાનું

લલું ચહાવું તે.

મિજલસ=આનંદની મંડળી

કે કચેરી.

પસાર કરે છે=સારી રીતે

ગાળે છે જવા દે છે.

“પ્રભુનુંજ આ બધું છે,
તો તેમાંથી તેને કંઈ પણ
આપતાં આપણે અચકાવું
નહિ.”

પાઠ ૩૧ મો.

અનાજ.

ભાગ ૧ લો.

અનાજ=અન્ન, ધાન્ય.

કડોળ=જેની બે દાળ પડે
તે અનાજ.

બાવટો, કોદરા, કાંગ,
ચીણો, બંટી=જાડાં છોડાં
વાળાં ઝીણાં હલકાં અનાજ
(મણાજ ગરીબ લોકોનો ખોરાક)

વવાય=હાથ વડે જમીનપર
છુટા છુટા દાણા છંટાય.

ઉત્તર હિંદુસ્તાન=કાશ્મી-
રનો મુલક, ઉનની શાલ
સારી બને તે મુલક.

પંજબ=ભૈયા લોકોનો મુલક.

જોડીઆ પ્રાંત=જોડલો પ્રાંત
કાશી પ્રયાગ, ને અયો-
ધ્યાનો મુલક.

ખેડવી પડે છે=હળ વડે
પોચી કરવી પડે છે.

શેણે=શા વડે.

ચાસ=ખેતરના કાપા, છોડની
હાર.

ઘોરણી કરે છે=ઘોરે છે.
'ઘઉંને કણસલાં કે કુંડાં
આવે છે'=કંટી આવે છે,
ઉંખી આવે છે.

થડને છેડે=થડની; ટોચે,
મથાળે.

છોતરાં=છોડાં

પાઠ ૩૨ મો.

અનાજ

ભાગ ૨ નો.

ડાંગરમાંથી=ભાતમાંથી,
ચોખા નિકળે તે અના-
જમાંથી.

અંગાળા=આળુ લોકોનો મુલક,
કોથળા બહુ વણાય તે
મુલક.

ખિહાર=અંગાળાની આ બા-
બાબુનો ગયાજીવાળો
મુલક.

બ્રહ્મદેશ=રંગુનને લગતો મુલક.

મદ્રાસ=મદ્રાસી લોકોનો મુલક
હિંદુસ્તાનની છેક દક્ષિ-
ણનો મુંલક.

ધરૂ=તરૂ, ખેતરમાં ખી નહિ
વાવતાં નાના ઊંડ તૈયાર
કરી રોપવા તે.

કચારડામાં=પાણી ભરાઈ
રહે માટે ફરતે પાળ
બનાવેલા ભાગમાં.

ધુંટણપુર=પગના ધુંટણ સુધી
સાંઠા=ઊંડ.

પૂળા=એક તરફ થડ રહે
તેવી રીતના છેક નાના
ભારા.

બળદ ફેરવે છે=પંજત ફેરવે
છે, બળદની હાર ફેરવે
છે.

“અનાજ પકવે તે ખેડુત
કહેવાય છે, ખેડુત આખા
જગતનો ખાપ ગણાય છે.
કારણ કે અનાજ ન પકવે
તો બધા માણસ મરી
જાય.”

પાઠ ૩૩ મો.

પાણી પહેલી ચણિયે પાળ.

‘પાણી પહેલી ચણિયે
પાળ’=પાણી આવતા પહેલાં
પાળ બાંધીએ.

વિસમ=આશમ, શાંતિ.

સાલે=સળકે, તીરની પેઠે
લાગે.

સાલ=મોટું દુઃખ.

લહાય=માગ.

સંભાળ=કાળજીવાળી તપાસ.

રૂઝની=રાત.

રૂઝનીનો અંત=મળસ્કું,
સવાર થતા પહેલાંનો
વખત.

અત્યંત=અત્યંત.

શાલે=ઉનની પાતળી પિઠાડી,
ઝોડવાનું ઉનનું પાતળું
બુચકું.

‘ન વણાયે શાલ’=શાલ ન
વણાય.

આથડે=બુલથી ભભૂંચા કપિ.

તાલે=ઘાટ, ભેગ, ઠેકાણું.

રગરમમાં=નસેનસમાં.

રૂંધાણો=એકઠો થયો, બેસ્યો.

સંભેમ=મેળાપ, મળવું.

નિકાલ=હુટકો, ફડચો.

“પાણી આવતા પહેલાં
જ ને પાળ બાંધીએ તો
જ પાણી અટકાવી સકાય
પાણી આવ્યા પછી બંધાય
નહિ. તેમ આગળથી
દરેક કામની તૈયારી ન
કરીએ તો કામ થાય
નહિ.”

પાઠ ૩૪ મો.

શરીરનું સુખ.

નફર=ગુલામ, વેચાતો લી-
ધેલો માણસ.

ચાકર નફર=સેવક અને
ગુલામ.

ખિજમત=સેવા, ચાકરી.

ખડા=સવા ઉઠાવવાને નજર
આગળ ઉમેલો.

વૈભવ=જુદી જુદી જાતનાં
સુખ.

નીરોગી=રોગ વગરનું.

ઠીક ન હોય તો=ખરાબર ન
હોય તો.

રૂચતું=ગમતું, કાવતું.

દરજ્જે=ધણે ભાગે.
મોટે ભાગે.

સંચાં=સાંચા, યંત્ર, થોડી
મહેનતે ઘણું ને સાફ કામ
કરનાર.

(એક ભાગ ખગડતાં આખું
નકામું પડે તે.)

વસારો=વપરાવાથી પડતી
ખોટ, ઘસારાથી પડતી
ખોટ.

ટકે છે=રહે છે, ચાલ્યા કરે
છે.

નરનો=દુઃખ દેતો.

નીમ=નિયમ, ઠેરવ્યા પ્રમાણે.

હજમ=ઝેરવવા, પચાવવા.

નાહી ધોધ=ખરાબર આખું
શરીર પાણીથી સાફ
કરી, ચાળીને નાહી.

આસપાસ=આગુબાગુ,
ચામેર.

સ્વચ્છતા=ચોકખાઈ.

નિયમસર=ઠેરવ્યા પ્રમાણે.

હોજત=મઝા.

તખીઅત=શરીર.

રુચિ=મૂળ, મરજી.

‘પેટ સફ આવે છે’=ઝાટો

બરોબર થાય છે, બરોબર

પેટ ચોકળું થાય છે.

અંક=મધી રીતે.

“શરીર સુખ આગળ
બીજાં બધાં સુખ હલકાં છે.”

પાઠ ઉપચો

પતેતી.

પતેતી=પાપથી પાછા ફરવું,
પારસી લોકોની દીવાળી

પંથ=ધર્મનો રસ્તો, ધર્મનો
ફાંટો.

કંદમી=અસલનો પારસી ધર્મ
મનનારા.

શહનશાહી=બધા ધર્મનો

ઉપરી ધર્મ માનનારા.

કુખીસા=૧૨૦ વર્ષ એક

મહિનો વધારે પાળવાં તે

જરથુસ્ત=સોનાનો પારાબ

ગણવું તે.

ખોરાસાન=ઈરાનની વાયવ્યમાં

ને કાબુલ દેશની ઈશા-

નમાં આવેલો મુલક

અહુરમઝદ=પ્રભુ, પારસી-

ઓએ માનતા પ્રભુનું

નામ.

ઉજમાગે=ઉજમા, સારા.

પોશાક=સારો પહેરવેશ,

ઉત્તમ કપડાં પહેરવાં તે.

અથાગ=ઘણીજ, હદ વગરની

માપ વગરની.

આતશ=અગ્નિ, દેવતા.

આતશબહેરામ=અગ્નીઆરી

પારસીઓનું મંદિર.

વાએજ=ધર્મનો બોધ.

અર્ધચાંદ્ર-પાસની લોકોના બોલ
પાસની ધર્મની ક્રિયા
કરાવનાર.

ખુશાલી-આનંદ, તાજગીર,
ખુશી ખુશીમાં રહેવું તે.
મુખારકબાદી-એક બીજાનું
સર્વ કચ્છવું તે.

“એસતા વર્ષનો દહાડો
જેવો જાય તેવું આખું
વર્ષ જાય. એમ દરેક
જણ માને છે. માટે ખુશા
લીમાં ને પ્રભુ પ્રાર્થનામાં
તે દહાડો દરેક જણ ગાળે
છે.”

પાઠ ૩૬ માં.

અંબદત અને પ્રિયદર્શન
ભાગ ૧ લો.

વેર-વેર, શામાને વુકસાન
કરવાની લાગણી.

સ્વભાવ-ખાસ ચુક, મૂળ
વિચાર, જનમતા સાથે
આવેલો વિચાર.

કાંટાને-જાડ એક કે વેલાનો
સીધો અથવા બીજો
અણીદાર ભાગ, ઝાળ.

શરણે-તાળે.

અધાયુ-જોડાયું.

દર-ઉંદર વગેરે જીવોએ ઘર
માટે લેધમાં બેઠેલા
ખાડા.

બક્ષણ-ખાવાનું કામ.

એકાદ-એક એક, એક.

દુષ્ટ-પાપી

નિરાંતે-મુજે, સીંદર વગર.

પાઠ ૩૭ મો.

ગંગાદત્ત અને પ્રિયદર્શન.

જામ રળે.

ભોજન=સારૂં સારૂં જમવાનું

બારો=વખત; જેવ્યા પ્રમાણે
જહું આવવું તે.

ફેસલાવી=પકાવી, ખાદ્ય
સમજાવી.

સદેસો=કહેણું, સમાચાર,
ખબર.

ભૂખાળને=ખાઈપરાને, ઘડીએ
ને ઘડીએ ભૂખ્યાને

પૈસે જતે=પૈસા જતાં

કૂરતા=ઘાતકીપણું, પાપીપણું
નિર્દયપણું.

ગ્રહેછે=પકડે છે, ધારણકરેછે.

કુપમાં=કૂવામાં.

“વેરીને બીજાં વેરીથી
દુઃખ દેતાં છેવટ આપણ
નેજ દુઃખ આવી પડે છે.
જે આપણી પાસે બીજાને
નુકસાન કરાવે છે, તે
આપણું પણુ નુકસાન કરેછે”

પાઠ ૩૮ મો.

દેખાદેખી

દેખાદેખી=બીજાનું જોઈ
કરવું તે.

વણુ=વગર.

વ્યર્થ=નકામો, ફેકટ.

લીટા લખે=લીસોટા ખરે,
નકામું લખે.

અર્થ=જાણ લેતું મુદ્દો.

શ્વેત દત્તક=શ્વરના આપેલા.

સોનું તરે ન જળપરે=સોનું
કીમતી છે પણ પાણી
પર તરતું નથી.

કાપટ થકીજ=લાકડા વડેજ.

કારજ=કામ.

બગાડ=નુસાન.

કુહાડ=કુહાડો.

જોડે=પાસે.

ટૂંકો=નાનો.

તક=વખત.

તમામ=બધો.

શક્તિ વિચારી=જેર જોઈ,

બળનો વિચાર કરી.

‘લાંબા જોડે ટૂંકો જાય, મરે
નહીં પણ મોઢો થાય; તે

મોઢે તક જોઈ તમામ,

શક્તિ વિચારી કરિયે કામ’

લાંબા એટલે ઘણું કામ

મરનારા કે ઘણું આશ્વનાશ

ટૂંકો એટલે થોડું ચાલ
નારો કે થોડું કામ
કરનારો.

(લાંબાની સાથે ટૂંકો જાય તો
મરી જાય કે મોઢો પડે. અથવા.
લુલો થાય. તે મોઢે આપણી શક્તિ
વિચારી દરેક વખતે કામ કરવું.
(બીજાનું જોઈ કરવું નહિ.)

“કોઈની હવેલી જોઈ
આપણી ઝુંપડી તોડીપાડી
એ તો હવેલીએ ન થાય.
તે ઝુંપડીએ જાય.” [ઝુંપડી
છાપડ] મોઢે આપણી
શક્તિનો વિચાર કરી દરેક
કામ કરવા ચુકવું નહિ.”

— — —

પાઠ ૩૯ મો.

શ્રી કૃષ્ણનું બાળપણ

ભાગ ૧ લો.

શ્રી=લક્ષ્મી, પૈસોટકો.

કૃષ્ણ=ભગવાન, વિષ્ણુ.

શ્રી કૃષ્ણ=લક્ષ્મીવાળા
ભગવાન.

ધાતકી=જીવલેનાર.

મધરાતે=બરોબર અર્ધીરાતે.

ગોકુળ=મથુરાંપાસે એક
ગામ છે, ગાયોનાં ટોળાં
વાળું ગામ.

અવતરી=જન્મી પેદાથઇ.

ઓળંગી=એક કાંઠેથી બીજે
કાંઠે જઇ.

કેદખાનામાં=ખંદીખાનામાં,
જેલમાં, કેદ કરવાની
જગ્યામાં.

રોવામાંડી=રડવાલાગી.

ચોકીદારો=પહેરેગીરો,
સાચવનારાઓ.

છીનવીલીધી=કુંટાવીલીધી,
પડાવી લીધી.

અફાળવા=પછાડવા, પટકવા.

બાળલીલા=નાનપણમાં
ઘડીએ ઘડીએ નવું નવું
કરવું તે.

ઉમળકાથી=ઉમંગથી,
હોસથી.

આકાશ=ગગન, પોલાણ.

(જે ભુરં જણાય છે તે તો
હવાનાં પડો એકઠાં થવાથી જ-
ણાય છે.)

પાતાળ=આપણી નીચે આ-
વેલો મુલક, પૃથ્વીનું
તળિયું.

અચંખા=નવાઈ.

ગોવાળો=ગાય ચારનારાઓ.

મમતા=માયા, હેત.

મસ્તી=તોફાન.

પજવતા=દુઃખ હેતા, કાયર
કરતા.

ભોરસાં=ભોરસીઆં, દહીં
ભરવાનાં માટીનાં કાળાં
વાસણુ.

રાવ ખાતા=ફરિઆદ કરતા.

માનતા નહિ=કબુલ કરતા
નહિ.

હિખળે=મોટા જાડા સાંખે
લાએ, ખાંડણીઆએ.

ગોખી=ગોવાળની સ્ત્રી.

ગોખીને વેશે=ગોખીના રૂપમાં.

‘જાળા ચઢી ગયા’=આંખો
જાણે બહાર નીકળી પડી
મારવા જેવી થઈ ગઈ.

પાઠ ૪૦ મો,

શ્રીકૃષ્ણનું બાળપણ.

ભાગ ૨ જો.

વાંસળી=ખંચી, વાંસની વ-
ગાડવાની પીપી,

મોહ=માયા, મન ખેંચી
લેવાં તે.

દાણુ=જગત, ઠેરવેલી જ-
ગ્યામાં થઈ કંઈ જાય
તે બદલ ઠેરવ્યા પ્રમાણે
લેવું તે.

સંતાડતા=જાગવી દેતા.

કળી=ચંદન, સુખ.

વારેવારે=વારંવાર પડીએ.

ભાળે=નુસે

પૂઠે=પાછળ.

બહેલડું=બહેડું, આગરને
ઘડો કે દેગડો ને ઘડો
એકેક પર મૂક્યાં તે.

અંબુ=પકડું.

સાંખિ=ખેનપણી, સહિયર.

મોહન=મોહ પમાડનાર.

કાલુ કાલુ=વહાલું લાગે
તેવું.

ઉંડાણમાં=ઉંડા, ભાગમાં.

કાળીનામ=કાળો ફેણીઓ
મોટો સાપ.

દડી=નાનોદડો, ચીથરાંકે
રખરનો ખનેલો હોય તે
નાનો ગોળો.

ભુસકો=ઉંચેથી ફૂલી પડવું તે.

ચકિતચક્ર=નવાઈ પામીજઈ,
અચ્ચો પામીજઈ.

સ્વામી=ધણી, માલિક, પતિ.

લેખવી=ગણકારી. તાની,
ગણી.

ઈંદ્ર=વરસાદનો દેવ, સ્વર્ગનો
રાજા.

ગોવર્ધન પર્વત=ગોકુળગા-
મમાં આવેલો પર્વત.

મુસક્કાર=જાડીધારવાળો.

તણાવા=ખેંચાવા ખસેડાવા.

ટચડી=છેલી, સૌથી નાની.

યજ્ઞ=જસ, જગન, મોટોહોમ,
મોટોહવન.

કુસ્તી=દાવપેચથી બાથબાથી
કરી જોર અજમાવવું તે.

મદ્દો=કુસ્તી કરનારાઓ.

“જ્યારે જ્યારે ધર્મની
પડતી થાય છે, ને પાપ
વધી જાય છે ત્યારે ત્યારે
અમુક વેશે પ્રભુ જન્મ
લેછે. અને પાપીનો નાશ
કરે છે, ભગવાને પાપી-
ઓનો નાશ કરવા શ્રીકૃષ્ણ
રૂપે જન્મ લીધો હતો. પાપ
કાંઈ દિવસ છોડવું નથી.”

પાઠ ૪૧ મો,

ભર્ય જિલ્લો: મુખ્ય સ્થળો.

ભૃગુકચ્છ=ભૃગુઋષિએ વસા-
વેલું સ્થાન.

માઇલ=આશરે પોણાગાઉ.

પાવડી પના=જાંબાઈના પ્રમા-
ણમાં પહોળાઈ ઘણીજ
ટુંકી.

(પાવડી લાંબી ને તેની પહો-
ળાઈ ઘણીજ ટુંકી તેથી પાવડી
પનો.)

પટ=પહોળાઈ.

ચકલો=ચાર રસ્તા જે જગ્યાએ
લેગા થાય છે તે.

નકરી=જુદી જુદી ચિતરેલી
ભાત, કોતરેલી ભાત.

કચેરીઓ=સરકારી નોકરાને
બેસીને કામ કરવાની
જગ્યાઓ,

હાઈસ્કુલ=અંગ્રેજી ભણવાની
મોટી નિશાળ.

લય ઝેરી=પુસ્તકોને પેપરો-
વાળી જગ્યા.

ખાતું=જુદાં જુદાં કામની
વહેંચણુ કે ગોઠવણુ.

મુધરાઈ=સાફ સુકી, ચોકખાઈ.

મુધરાઈ ખાતું=ચોકખાઈ
સંબંધીનું કામ કરનારી
મંડળી.

ખંદીખાનું=કેદખાનું.

વલંદા=અંગ્રેજ લોકના મુલ-
કની પાસે આવેલા હો-
લાંડ દેશના રહીશ.

કોઠી=વખાર, માલસરવાની
જગ્યા, થાણું.

ખજાનર=ઘણી દુકાનોવાળી
જગ્યા.

પુરબે=પાણીને રસ્તે આવતા
માલ ઉપર હાથ લેવાની
જગ્યા.

મથક=મુખ્ય જગ્યા, મુખ્ય
બજાર.

ફિરંગી=દરમિયાનમાં રાજકરતા
લોકો, ઇંગ્લાડ જતાં
રસ્તામાં આવતા પોર્ટુ-
ગાલ દેશના લોકો.

જુમા=એકઠું કરવાનો દિવસ
જુમામસ્જિદ=ધણા મુસલ-
માનોએ એકઠા થઈ
પ્રભુની પ્રાર્થના કરવાનું
મંદિર જેવું સ્થાન.

ભાર્ગવ=ભુશુ ઋષિના વંશજો

બ્રહ્મક્ષત્રી=બ્રાહ્મણને ક્ષત્રીના
લેગા ગુણવાળા; ક્ષત્રીની
એક જાત.

ઐરંગઝેબે=હિંદુસ્તાનની
ગાદીપર થઈ ગયેલા એ
નામના પાદશાહે.

મુખાબાદ=ચઢતી જાતના
મુખવાળું.

છીંટ છાપવાનું=ધોળા પા-
તળા કપડાપર જાતજાતના

રંગથી જુદા જુદા ભાતો
પાડવાનું.

ગળીથી=દેશી આશમાની
રંગથી,

(બંગાળમાં એ નામના છોડ-
માંથી એરંગ નિકળે છે.)

જિલ્લો=પાંચ સાતકે વધારે
તાલુકા મળીને બનેલો
ભાગ.

પેદાશ=ઉપજ, નિપજ.

નર્મદાનદી=રવાળ નદી.

શુકલતીર્થ=પાપથી ધોઈ
કરનાર જાત્રાનું સ્થળ.

અધિક માસ=વધારાનો
મહિનો

ચાણક્ય=બિહારમાં થઈ
ગયેલા ચંદ્રગુપ્ત રાજાને
પ્રધાન.

પ્રસંગ=વખત.

શ્રાવકો=જૈન ધર્મ પાળનારા
વાણીઆઓ.

પાઠ ૪૨ ગો

પંચમહાલ; મુખ્ય સ્થળો

પંચ=પાંચ.

મહાલ=તાલુકો

પંચમહાલ=પાંચ તાલુકાવાળો
જિલ્લો.

કલેક્ટર=સુબો, જિલ્લાનો
ઉપરિ.

સેદર સ્થળ=કાયમનું રહેવાનું
ઠેકાણું.

ગો=ગાય.

દ્રહ=ધરો, ખાડો, તળાવ.

પરં=દુનિયું, શહેરનો ભાગ.

મુરક્ષિત=સારી રીતે રક્ષણ
થયેલું.

પાવાગઢ=પવનગઢ, વડોદરેથી

ઉગમણી બાબુએ પંદરેક

ખાઉ ઉપર આવેલો ડુંગર

તળેટી=પર્વત કે ડુંગરની
પાસે નિયાણુમાં આવેલો
ભાગ.

દન્ત=દાંત.

કથા=વાત.

દન્તકથા=મોઢાની વાત.

ખીણ=ખાઈ, એ ડુંગરકે
પર્વતની વચ્ચે આવેલો
સાંકડો ભાગ,

આશ્રમ=શાંતિથી રહેવાની
જગ્યા.

કામદુધા=ઈચ્છેલું આપનારી
ગાય.

દેવતાઈ=દેવલોકની, સ્વર્ગની

અકસ્માત=ધાર્યા વિના આવી
પડતું મોટું દુઃખ.

આદ્યુ=થરું કુર્ચું.

પાવકગઢ=અગ્નિનો કિલ્લો.

ચઢાવ=ચઢવાનો છસ્તો ભાગ

નવરાત્રી=આસો શુદ્ધ ૧ થી

દ નવરાતો, માતાના
દિવસો.

દાનત=વિચાર

ઘેરો=ચાર તરફથી ઘેરી લેવું તે

માચીનો મુકામ=આરામ
લેવાની એ નામની જગ્યા

પીરનુ=મુસલમાની મોટા

ઘરડા પવિત્ર પુરુષનું

ધુમટી=દેહરા ઉપરના ગોળ
છાંબંધ ધાબો.

કોઠાર=અનાજ વગેરે રાખ-
વાની જગ્યા.

કુંડ=ગોળ કે ચોખડો છાંબંધ
ખાંધેલો ખાડો.

માળવા=ગુજરાતથી ઇશાન
કોણમાં આવેલો મુલક

સરહદ=રાજાનો નકકી કરેલો
છેડો.

દંધીચિ=રાક્ષસોને હરાવવા

માટે ઈદ્રરાજાને બાણ માટે
પોતાનાં હાઠમાં આપનાર

ઋષિ.

શાહજહાને=આરંભએના
ખાતે.

ધર્મશાળા=મુસાફરોને મફત
ઉતરવાની કે રહેવાની
જગ્યા.

આરો=ઓવારો.

ખડક=પાણીમાં આવેલો હુંગર

“પંચમહાલનો ધણો
ખરો ભાગ જંગલી લોકો
થી વસેલો છે. તો પાણુ
પાવાગઢ વિગેરેને લઈને
વખાણાય છે.”

પાઠ ૪૩ મો.

સત્ય.

રૂઠે=ગુસ્સે થાય.

ઇશ=ઈશ્વર.

બહેવાર=એક બીજા વચ્ચેનો
સંબંધ.

છાંડીશ=છોડીશ, તજીશ.

સાક્ષી=સાહેબી, જાણનાર.

પુરે=આપે.

હીણો=નીચો, નઠારો.

વિશ્વાસ=ભરૂસો.

નિરાસ=ઉદાસ, દિલગીર.

લવે=લવરીકરે, નકામું જોલે.

નરસો=નઠારો.

ઘાત=નાશકરવો. ખુનકરવું.

ભંગ=નાશ.

સમ=સરખો, જેવો.

મનરંગ=મનમોઘાટ, વિચાર.

“સત્ય કરતાં બીજે કોઈ
પણ ધર્મ મોટો નથી.”

પાઠ ૪૪ મો.

સલામ.

સલામ=મોટા માણસને માન

આપવા કપાળે હાથ મૂકી

નમન કરવું તે પરસ્પરનું

ભલું ઇચ્છાની નિશાની.

હાલ=હમણાં.

રીતિ=રીત, જાખત.

નીતિ=સારીચાલ, સારે રસ્તે

દોરનાર શુભ.

નરસી=ખરાબ, નઠારી.

મહેર=દયા, મહેરબાની, કૃપા.

ખુદાની=પ્રભુની.

વળીતો=ફરી થશે તો.

સાલ=વરસ.

“નાના માણસોએ મોટા
માણસને માન આપવામાં
નથી જઈને સલામ કરવા
ની છે. તે ઊંધી હથેલી રાખી
ને નહિ તેમ ભલું ચાહવા
માં કરવાની છે.”

હિંદુના વાર.

સ્ત્રી, સોમ, મંગળ, બુધ,

શુક્ર, શુક, ચંદ્રી.

બ્રાહ્મણોના વાર.

રવે કે આદિત્યવાર,
ચંદ્રવાર, સોમવાર, બુધવાર,
ગરેઉ કે બૃહસ્પતિ, શુક્રવાર,
શનેઉ.

મુસલમાની વાર

ઇદવાર કે ઇતવાર, પીરવાર,
ગળવાર, બુધવાર, જુમેરાત,
જુમા, શનિશ્વર.

પારસીના વાર.

મહિના ત્રીસેવારનાં નામ
જુદાં, જુદાં છે.

ખ્રિસ્તિના વાર.

સંડે, મરે, ટયુજવરે,
વેડંસડે, થર્સડે, ફ્રાઇડે, સેટરડે.

હિંદુ તિથિઓ.

પડવો, બીજ, ત્રીજ, ચૈથ,
પાંચમ, છઠ, સાતમ, આઠમ,
નેમ, દશમ, અગીઆરસ,
બારસ, તેરસ, ચૌદસ, પુનેમ
કે અમાસ.

બ્રાહ્મણોની તિથિઓ.

પ્રતિપદા, દ્વિતીયા, તૃતીયા
ચતુર્થી, પંચમી, સપ્તમી, સપ્તમી,
અષ્ટમી, નવમી, દશમી,
એકાદશી, દ્વાદશી, ત્રયોદશી,
ચતુર્દશી, પૂર્ણિમા કે અમા
વાસ્યા.

(મહિનાના બે પખવાડિયાં
તેમાં બન્નેમાં ઉપર પ્રમાણેજ
તિથિ બોલાય છે. માત્ર અંધારિયા
માં પૂનેમ નહિ પણ અમાસ
કહેવાય છે. અજવાળીઆને છેલ્લે
દહાડે અમાસ નહિ પણ પૂનેમ
કહેવાય છે અજવાળીઆને શુકલ
પક્ષને અંધારીઆને કૃષ્ણ પક્ષ
કહે છે. કૃષ્ણ પક્ષની પહેલી તિથિ
પડવો નહિ પણ એકમ કહેવાય છે)

મુસલમાની તિથિ નથી
પણ તારીખ છે. તે પહેલી
તારીખથી મહિનાના છેલ્લા
દહાડા સુધી ચલતી ગણાયા
કરે છે.

ખ્રિસ્તિની પણ તારી-
ખજ હોય છે. ખરસીના
રોજ છે તે પણ તારીખની
પેઠેજ ગણાય છે.

હિંદુના માસો.

કાર્તિક (કારતક) માગ-
શીર્ષ (માગસર), પૌષ, (પોષ)
માઘ (મહા), ફાલ્ગુન (ફાગણ)
ચૈત્ર (ચૈતર), વૈશાખ (વૈશાખ)
જ્યેષ્ઠ (જેઠ), આષાઢ (અષાઢ)
શ્રાવણ (શ્રાવણ), ભાદ્રપદ
(ભાદરવો), આશ્વિન (આસો)

મુસલમાની માસ.

મોહરમ, સફર, રબીઉલ
અવલ, રબીઉલ આખર,
રજબ, સાબાન, રમઝાન,
સવ્વાલ, જિલકાદ, જિહ્દહજ.

પારસી માસો.

ફરવરદીન, અરદી બહેસ્ત,
ખોરદાદ, વીર, અમેરેદદ,
શહેરવર, મહેર. આવાં,
અદર, દ. બહમન, અર-
દેદરાદ.

ખ્રિસ્ત માસો.

બનેવારી, ફેબ્રુઆરી,
માર્ચ, એપ્રેલ, મે, જુન,
જુલાઈ, ઓગસ્ટ સપ્ટેમ્બર
અક્ટોબર, નવેમ્બર, ડીસેમ્બર.

દિશી રીતે લંબાઈ માપવાનું.

૮ આઠાજવ=૧ આંગળ.

૪ આંગળ=મૂઠી.

૨ મૂઠી=૧ પંત.

૨ પંત=૧ હાથ.

૪ હાથ=૧ દંડ.

૫ હાથ=૧ કાઠી.

૨૦૦૦ દંડ=૧ ગાઉ કે કોસ

૪ ગાઉ=૧ જોજન.

અંગ્રેજી રીતે લંબાઈ

માપવાનું.

૩ બાલી [જવ]=૧ ઈંચ કે તસુ

૧૨ ઈંચનો=૧ ફૂટ કે અર્ધો ગજ

૩ ફૂટનો=૧ યાર્ડ કે વાર

૫૫ વારનો=૧ પોલ [કાઠી]

૪૦ પોલનો ૧ ફર્લંગ.

૮ ફર્લંગ=૧ માઈલ.

૩ માઈલ=૧ કિંગ,

૫૨૮૦ ફૂટ=૧ માઈલ.

૧૧ માઈલ=૧ ગાઉ કે કોસ.

“त्रिवेदि वायनમાળાના પુસ્તકોની સમજૂતી બાબત.”

પહેલા પુસ્તકની સમજૂતી

૦-૧-

બીજા

” ”

૦-૩-

ત્રીજા

” ”

૦-૫-૬

ચોથા

” ”

૦-૭-૦

પાંચમા

” ”

(છપાય છે.)

છઠ્ઠા

” ”

(છપાય છે.)

માસ્તર—ધેનહાસ કલ્યાણહાસ

અને

માસ્તર—મગનલાલ કલ્યાણજી દેસાઈ

મુા૦ કોઠાર—ડી૦ મુસ્ત

સ્ટેશન સાયબ

